

Сашка

У будзённыя дні пасля поўдня, калі ў бары “Сонейка” паветра было ўжо сіняе як папяросавы дым, а мармуровая крошка падлогі клеілася да чаравікаў астаткамі піва, доўгавалосыя маладзёны хапалі малога Сашку пад пахі і ўздымалі на столік, хвіліну раней акуратна прыбраны ад масіўных, жывататых куфляў.

– Ну, Сашка, пакажы, як Герд Мюлер забіў мяч у польскія вароты.

Чыесьці спрытныя пальцы згарталі капялюш з галавы неасцярожнага асобеня, які заблукаў сюды не як заўсёднік, а зусім выпадковы госць, таму і ставаўся бяспечнай ды лёгкай здабычай. Капялюш перадаваўся з рук у рукі, збіваючы са следу нямы позірк уласніка, пятляў налева, направа, наўскасяк, ажно спыняўся ў месцы прызначэння, на століку побач з карлікавай нагой.

– Давай, Сашка, давай!

Карлік шырока разводзіў плечы, левая нага моцна запіралася ў стальніцу, нязначна згіналася ў калене, тым часам правая ўцякала далёка назад. На адзін міг нерухомеў, бы тоўсценькая, кругленькая ластаўка. А затым правая нага, прыведзеная ў рух жывой пружынай, адпраўляла капялюш у найда-

лейшы закавулак бара.

Падачу пераймаў Була. Ён быў, праўдападобна, маім дваюрадным братам. Кажу праўдападобна, бо ў гэтай матэрыі меркаванні бабкі Сонькі і цёткі Любы рэзка разыходзіліся, а дзядзька Коля, які ўсё павінен ведаць найлепей, не ведаў нічога і толькі паціскаў плячыма.

– Разява ты! – казала цётка. – Знайшлі найвялікшага на фабрыцы прыдурка і падкінулі. А ты гадуеш. Ну, сам паглядзі, які ён Іванюк? Хто ў нас бачыў такіх, двухметровых даўгел!?

Дзядзька Коля маўчаў, паціскаючы плячыма, а ў размову ўключалася бабка Сонька.

– У нас – якіх захочаш. І найменшыя, і найбольшыя.

Так ці іначай, Була лічыўся найлепшым футбалістам у бліжэйшым наваколлі, а ў Мястэчку заставаўся толькі таму, што дзесьці трэба сустрэць свой лёс і прывітаць эмісараў сталічнай "Легіі" або познаньскага "Леха".

– А я і так пайду ў свет, – мармытаў, зграбаючы з падлогі стомлены капялюш. – А ўдар добры быў, класны. Бачыш, Сашка, калі б ты так сантыметраў на пяцьдзесят яшчэ падцягнуўся, я б узяў цябе з сабой. У Варшаву або Познань – пакуль сам не ведаю, куды мяне лёс закіне.

Ад страху, што можна правароніць варшавскіх пасланцоў, ён нават адмовіўся ад

фабрыкі і сталярскага станка, аддаўшы ўсяго сябе чаканню і бару “Сонейка”. Але лёс упарта трымаў Булу тут, як нябачная мытня трымала Сашку на мяжы маладосці і даросласці. Яго раўнагодкі, аблажыўшыся сем’ямі, заходзілі ў першую сівізну, а Сашка заставаўся на ранейшым месцы. Вітаў адну кампанію, праводзіў яе колькі крокаў, развітваўся, вяртаўся назад і сустракаў наступных. Народжаныя дзесяцігоддзямі раней, абганялі яго вокамгненна і без асаблівых намаганняў, як на шасэ вялікая машына абганяе малую, віншуючы яе сяброўскім рогатам клаксона. І пэўна таму Сашку, адзінага з бацькавых братоў, я ніколі не называў дзядзькам.

Часам Сашка рабіў грубую памылку, і капялюш спыняўся на паліцах з бутэлькамі, зараз за галавой пані Лёдзі, што вартавала буфетны прылавак. Фарбаваная ў золата завіўка наструньвалася лівінай грываі, маляваныя вусны расшыраліся ў драпежны званец. Прыхапіўшы выпадковую анучку, пані Лёдзя зрывалася наводзіць парадак:

– Пайшлі вон! Я сказала – вон пайшлі!

На такі крык з канторкі, прытоенай па правы бок побач з буфетам, высоўвалася галава пана Метэка. Быў гэта элегантны мужчына неакрэсленага ўзросту, абліччам – заўсёды абыякавым і спакойным – прыпамінаў гульца ў покер. Але той, каму да пана Метэка было бліжэй, ведаў значна больш. За занавесам абыякавасці і спакою таіўся смутак. Можна б сказаць – пан Метэк смут-

каваў заўсёды, незалежна ад пары дня і года. Калі верыць чуткам, у даваенны час ён працаваў у сталіцы як сапраўдны афіцыянт і ў сапраўдным рэстаране абслугоўваў часам сапраўднага прэзідэнта Другой Рэчыспаспалітай. І толькі кпінай лёсу або рашэннем невядомых начальнікаў трапіў у нашае Мяс-тэчка, каб несці тут службу на пасадзе кіраўніка бару “Сонейка”.

– Пані Лёдзя, прыбярэце, калі ласка, разбітае шкло і зрабіце падлік, – у голасе пана Метэка адлюстроўваліся спакой і элегантнасць ягонага твару. Пані Лёдзя падлічвала страты, да разбітай бутэлькі дадавала раней выпітае піва, падводзіла рыску, запісвала ўсё на паперы і перадавала яе пану Метэку. Лічбы бывалі розныя, у залежнасці ад таго, у якую бутэльку пацэліў капялюш – у армянскі каньяк, польскую “чыстую звыклую” ці савецкае шампанскае.

– Калі ласка, панове. Сёння вы згулялі ў футбол за трыста трыццаць два злотых. А заўтра запрашаем таксама, – пан Метэк клаў паперку дакладна ў тое месца, з якога хвіліну раней капялюш падымаўся ў апошні злашчасны палёт, смутнай службовай усмешкай згартаў належнае і знікаў у канторцы. Абмінаючы прылавак, паспяваў кінуць слоўца буфетчыцы: “Пані Лёдзя, кліент – наш пан. Не забывайце, калі ласка”.

– Ясна! – размаляваныя вусны, націскаючы на літару “я”, пульсавалі вялікім чырвоным сэрцам. – Пань-кліенты, пся маць! Раз-

гарні полы і хвост голы.

– Ой, пані Лёдзя! Ой, бо другі раз не прыйдзем, – крыўдаваў Була.

– Ах, як жа я спалохалася! – пырхала буфетчыца.

Што ні скажы, праўда і сіла стаялі за паняй Лёдзяй. За ўсю сваю гісторыю Мястэчка паспела абжыцца толькі адным барам. Як далёка ні вяртаешся памяццю, яго бачыш заўсёды. Сённа ён такі, як учора і як год раней, і як у першы поранак, калі разам з бліжэйшым светам вылузаўся з небыцця. Бар "Сонейка" быў вартавым і гарантам стабільнасці Мястэчка. Нават твары сталых наведвальнікаў кружыліся добра знаёмай калодай.

Але аднае раніцы, калі мы зайшлі ў "Сонейка" і адразу з дзвярэй улезлі ў ільдзяныя абдымкі пані Лёдзі, аказалася, што ў свеце няма ніякай стабільнасці і ўсё мяняецца.

– Чатыры піва, можна? – папрасіў Була.

– Не можна, – холадна ўсміхнулася пані Лёдзя. – Прыходзьце з трынаццатай.

– А зараз, што? – не зразумеў Була.

– А зараз без дваццаці адзінаццаць.

– Ладна, пані Лёдзя, пажартавалі і досыць. Дайце чатыры піва.

– Неа!.. Сухі закон. А, панове, не чулі? – буфетчыца разышлася ў радаснай усмешцы і, не зводзячы вачэй з акна, дзе па-над галовамі кліентаў разглядала прыгажосць поранка, махнула рукой у бок буфетных паліц. Паміж звыклымі вачам бутэляк

стаяла ніколі тут раней не бачаная шылдачка: “Алкаголь прадаецца з трынаццатай гадзіны”. Гэтай шылдачкай перадаваўся першы знак, што вялікі свет, а яго следам і нашая маленькая айчына ідуць у дрэнным і незразумелым напрамку.

З гэтага дня мы пачалі часцей забягаць у аднапакаёўку малога Сашкі. Месца было зручнае па дзвюх прычынах: кватэра змяшчалася ў цэнтры і – паколькі Сашка ішоў праз жыццё адзінока – ніякі жаночы голас не ўрываўся нахабным дысанансам у доўгія мужчынскія размовы. Была і адна невыгода. Сашка пачынаў часам працу з шостаі раніцы і тады забягаць на кватэру было дарма. Але часам ён хадзіў на фабрыку з чатырнаццатай.

Сашкіна кватэра рабіла ўражанне дзіцячага садка. Маленькі столік быў абстаўлены маленькімі крэсламі, у маленькай шафе – маленькі пінжак і такія ж кашулі. На сцяне ў калідоры вісела таксама люстэрка, сантыметраў трыццаць над падлогай, зірала шкляным вокам за нашымі сцёгнамі, лыткамі, каленямі. Але часцей за ўсё ў люстэрка глядзеўся чырвоны дзіцячы ровар. На гэтым ровары Сашка ездзіў на фабрыку. Націскаючы на мініяцюрныя педалі, каціўся трауарам да скрыжавання вуліцы Першага мая і Вызвалення, перасякаў асфальтавую стужку дарогі і фабрычную браму, дзе, прыкладваючы два пальцы да брыля, вахцёры аддавалі яму чэсць. Пунктуальна а шостаі

або а чатырнаццатай самы маленькі ў Мяс-тэчку сталаяр ставаў насупраць вялікай машыны, як іншыя чалавечыя давіды штодзень паўстаюць супраць сваіх асабістых галіяфаў. Паўстаюць так доўга, як доўга выходзяць пераможцамі.

Ён пускаў у ход машыну, машына адгукалася раз'юшаным голасам, саслізгваліся стужкавым канвеерам у бяздонную пашчу дошкі .

– На, нажрыся, можа не задавішся! – перабіраючы пальцамі электрычныя кнопкі, паскорваў ход канвеера. Але зяпа спраўлялася. Задыханая, перажоўвала ўсё, што ёй далі, ды выплёўвала на свет бясконцую хмару стружын і апілак.

– Раней-пазней каўкнем і цябе, – у дабрадушнай усмешцы выскальваліся сталёвыя зубы.

– Або і не, – адгрызаўся Сашка, загружаючы ў зяпу дадатковую порцыю сасновай драўніны.

Размаўлялі без накіпу злосці. Калі гутарыш дваццаць гадоў з чалавекам ці машынай, ведаеш суразмоўцу дакладна так, як ён ведае цябе, і нават шорсткае слова або грубы жэст успрымаеш як звычайны сяброўскі штуршок у плячо.

З новым годам фабрыку пачалі наведваць новыя людзі, якіх раней ніхто тут не бачыў. Заклаўшы рукі за спіной, сноўдалі ў мантажную і шпалерную майстэрні, абмацвалі мэблю, выстуквалі пальцамі на лакіра-

ваных сценках ім толькі вядомыя шыфры. Сасновая драўніна адгукалася сваім голасам, дубіна сваім, а яны, слухаючы адказ, усміхаліся або, скрывіўшы ад незадавальнення вусны, нешта запісвалі ў абкладзеных скурай бланкетах. Часам спыняліся перад нейкім станком. Падцягнуўшы манжэты, нерухамелі на пяць, дзесяць хвілін і толькі іх вочы прабягалі нябачны шлях між цыферблатамі гадзіннікаў ды рукамі сталяроў. А потым у нататніках запісваліся нейкія лічбы і словы.

– А гэта што за архаічнае дзіва!? – сказаў аднойчы незнаёмы чалавек, разглядаючы Сашкін станок.

– Так, архаічнае, – пацвердзіў другі. Але ён якраз глядзеў не на станок, а на Сашку.

– Пара на пенсію, – прамовіў трэці. – А тут стане самы вялікі агрэгат. У гэтым Мяс-тэчку яшчэ такой тэхнікі не бачылі.

На наступны дзень стары станок не адазваўся ні з раніцы, ні пасля поўдня. Заціснуўшы зубы, замоўк на век вечны. Ніхто таксама дакладна не ведае, куды дзеўся Сашка. Знік, рассыпаўся дробным макам сасновых апілкаў. Фабрычныя прыбіральшчыцы згарнулі іх у маленькую сасновую дамавінку, а мы занеслі яе на праваслаўныя могілкі.

Вечарам схадзілі ў “Сонейка”. На століку спачываў моўчкі невядома чый капялюш і ніхто яго не кранаў. Апоўначы, калі пан Метэк праводзіў нас да выхаду, не раз-

вітаўся звычайным, добра вядомым “а заўтра запрашаем таксама”.

– Заўтра закрываем бар, – пан Метэк усміхнуўся смуткам, які кандэнсаваў у сабе ўсе ягоныя ранейшыя смуткі. – Назаўжды закрываем. Будзе тут прадуктовы магазін. А, можа, спажывецкая крама або банк. Я не ведаю. Я нічога ўжо не ведаю. З заўтрашняга дня не я тут кіраўнік.

Наступная раніца падымалася на ногі марудна і няўмела. Можа, новы дзень забыўся на стары і зараз вывучаў першыя крокі, як вывучае іх нованароджаны чалавек? Першы раз у трынаццаць гадзін мы не пайшлі ў “Сонейка”. Мясцічка здавалася халодным, агідным, быццам ноччу ўзялі яго чужыя захопнікі, патапталі, запіраючы тубыльцаў у паўзмрочныя падвалы. І толькі адвячоркам Була не вытрымаў, адзінока схадзіў у бар. Рука, ведзеная досведам мінулых гадоў, прылягла на клямку, кранула яе пяшчотна, але і ўпэўнена, як кранаюцца адзін аднаго пальцы шматгадовых палюбоўнікаў. Дзверы не здрыгануліся, і рука паўтарыла жэст – мацней, больш рашуча. Безвынікова. Закрыта... Уражаны, Була адступіў крок назад, абвёў вачыма будынак, праз акно зазірнуў у сярэдзіну, прыклаў вуха да шыбы. Стаіўшы дыханне, намагаўся адшукаць пульс, вылавіць з-за сцяны знаёмае дудзенне. Але сэрца бару было мёртвае.

У галаве назойлівым званочкам празвінела думка: “Якраз сёння вечарам здзейсніцца

ўсё, прыедуць доўгачаканыя госці з Варшавы, і закончыцца стары, абы-які свет, і пачнецца новы, лепшы. Але ж шукаць пачнуць з гэтага месца! Бо дзе мяне шукаць, калі не тут?” – прадчуванне выключнасці хвіліны адразу перайшло ва ўпэўненасць, і Була вярнуўся да дзвярэй, яшчэ раз абмацаў клямку.

Лёс бывае цынічны, і дзверы ў вялікі свет, адкрытыя насцеж, стаўляе часам за дзвярыма, што вядуць у местачковы бар. І гэты першы ўваход пячатае маленькай, здзеклівай шылдачкай: “Закрыта назаўжды”.

Була прысеў на сходках і чакаў. Адвячорак парыпваў дваццаціградусным марозікам. З неба на зямлю перасыпаўся дыямантавы іней. Побач прабягалі людзі, хутка, скарачаючы да мінімуму дыстанцыю паміж цеплынёй дамоў і неадкладнымі справамі. Але вонкавы свет не меў ніякага значэння. Була чакаў свой лёс спакойна, не хвалючыся, не правяраючы гадзіннік кожныя дзесяць хвілін. Так чакае прыходу Месіі бязгрэшны, перакананы ў светлай будучыні чалавек, бо калі і не адкрыюць яму дзверы ў бар “Сонейка”, адчыняць іх у чыстае неба.

Наведаўшы Мястэчка – няхай сабе нават выпадкова або з цікавасці да белавежскіх зуброў – зайдзіце таксама і на праваслаўныя могілкі. З галоўнай брамы вазьміце кірунак на маленькую, драўляную царкоўку. За царкоўкай павярніце налева і шыбуйце аж

да сцяны пушчы, што драпежнымі кіпцюрамі дубоў і ялін падкопваецца пад могілаквы мур. Там сустрэнецца Булу. Пакуль ён трапіў у найсмутнейшы закутак Мясцічка, адляжаў побач з барам “Сонейка” доўгую студзеньскую ноч. Напэўна, сніўся яму самы прыгожы мяч, забіты найлепшаму ў свеце варатару, бо калі на досвітку тоўсты, бы мартэн, міліцыянер Чарнейка разгарнуў блакітную снежную фальгу, Була зірнуў на свет доўгай, светлай усмешкай. Побач з Булам пад адным помнікам спачывае малы Сашка. Ён помнік стандартны, не большы і не меншы за астатнія. Кажуць, смерць раўняе ўсіх людзей.